

Potrzeba teologii biblijnej

1. Dlaczego wykłady z teologii biblijnej

Dotąd wykłady z egzegezy Pisma Świętego, których celem było dotarcie do sensu tekstu. Problem w tym, że egzegeza nie do końca wie, czym chce być:

- synchronia czy diachronia,
- metoda historyczno-krytyczna,
- redukcja do analizy filologicznej, historii redakcji, bez odniesień teologicznych.

Potrzeba teologii biblijnej jako

- horyzontu do lektury pojedynczych tekstów – lektura kanoniczna i holistyczna,
- celu zrozumienia całości tekstu biblijnego – wszystkie teologie biblijne muszą systematyzować idee teologiczne wokół pewnych linii teologicznych.

2. Początki teologii biblijnej

Wiążą się z osobą Johanna Philippa Gablera, który w 1787 roku wygłosił wykład inauguracyjny na uniwersytecie w Altdorf o programowym tytule: *De iusto discrimine theologiae biblicae e dogmaticae*.

Początkowo teologia biblijna jawiła się emancypacją teologii dogmatycznej. W perspektywie historycznej teologia uprawiona przez ojców Kościoła była teologią biblijną. Formułowali oni prawdy dogmatyczne wykorzystując język Biblii. Olbrzymia rola lectio divina jako modlitewnego czytania Pisma Świętego.

W średniowieczu scholastyka podejmuje systematyzację teologii. Powstają summy teologiczne. W nich Biblia redukowana do funkcji cytatu – jednego z argumentów obok cytatów z filozofii, soborów, ojców Kościoła.

Jednym z efektów reformacji jest powrót do źródeł biblijnych. Gabler jest dzieckiem reformacji.

Czas oświecenia naznaczony jest racjonalizmem i historycyzmem. W konsekwencji teologia biblijna nie ma charakteru normatywnego, lecz opisowy. Jest rodzajem historii religii Izraela.

Po I wojnie światowej pod wpływem Karla Bartha pojawia się postulat wyzwolenia teologii biblijnej z niewoli historycyzmu. Formuluje go Carl Steuernagel „Alttestamentliche Theologie und alttestamentliche Religionsgeschichte“, w: K. Budde (red.), Vom Alten Testament. Festschrift für K. Marti (BZAW 41; Giessen: Töpelmann, 1925) 266-273. Czyni to obrazowo, przywołując obraz biblijnego wyjścia z niewoli egipskiej – podobnie trzeba wyzwolić teologię z niewoli historycyzmu.

3. Sposoby uprawiania teologii biblijnej na przykładzie teologii Starego Testamentu

Obecnie zauważa się olbrzymią „produkcję” teologii biblijnych. Bazując tylko na teologiach ST, można wyróżnić różne podejścia do uprawiania teologii biblijnej.

3.1. „Teologie Starego Testamentu”

Swoiste syntezy teologiczne, proponowane określone modele interpretacyjne.

- Walter Eichrodt (+1978) – podstawowym pojęcie jest przymierze.

Theologie des Alten Testaments, 3 tomy (1933–39)

Różne aspekty wiary, moralności, mądrością i instytucji ST zorganizowane w trzech tomach:

I – Bóg i lud – temat przymierza

II – Bóg i świat – temat stworzenia

III – Bóg i człowiek – wymiar moralny

Ocena

Szkielet systematyzujący zbyt sztuczny, narzucony z góry. Nie uwzględnia chronologii (powstania tekstów) ani rozwoju wiary w Izraelu. Nie zauważa napięć wewnątrz samej Biblii.

Model systematyzujący podjęty również przez Preussa (lata 90. XX wieku) – temat wybrania.

- Gerhard von Rad – historia tradycji

Theologie des Alten Testaments, T. I–II, München 1957/1967 (tłumaczenie polskie: *Teologia Starego Testamentu*, Warszawa 1986).

Uważa, że na poziomie teologii należy uwzględnić wyniki studiów historyczno-krytycznych – historię tradycji.

I – historia wiary w YHWH i instytucje święte w Izraelu

Teologia poszczególnych tradycji religijnych w Izraelu podzielnych chronologicznie (niewiele o monarchii i tekstach mądrościowych).

II – tradycje prorockie

Przesłanie pojedynczych proroków.

Ocena

Wiele danych z historii tradycji uległo rewizji, m.in. amfiktonia, coroczne święto nowego roku w Sychem, autentyczność małego credo z Pwt 26,5-10, datacja źródeł Pięcioksięgu. Teologia von Rada pozostaje dziełem monumentalnym, wymaga jednak krytycznej lektury. Do tego pewna wybiórczość w podejściu von Rada.

- Brevard Childs (+2007) – *Old Testament in Theological Context* (1985)

Czytać Biblię jako księgę objawienia Bożego w jej kształcie finalnym (lektura holistyczna) i według kanonu Kościoła, z jego autorytetem (lektura kanoniczna).

Rozważać ST w relacji do NT.

Ocena

Childs odrzuca w pewnym stopniu wkład współczesnej egzegezy (metodę historyczno-krytyczną).
Konfesyjność (sam był luteraninem).

- Paul Beauchamp (+2001) – teleologia Biblii

L'Un et l'Autre Testament, Essai de lecture (t. 1)

L'Un et l'Autre Testament, Accomplir les Ecritures (t. 2)

Jaki jest cel Biblii:

idea wypełnienia – tradycja ojców Kościoła, którzy mówią o „figurze”;

teologia typiczna

relektury – totalność Biblii.

Ocena „teologii ST”

- problematyczność lektury globalnej ST

Erhard S. Gerstenberger, *Theologien im Alten Testament. Pluralität und Synkretismus alttestamentlichen Gottesglaubens*

- raczej są historią religii Izraela o charakterze informacyjnym (podejście deskryptywne i historyczne), a nie preskryptywne (normatywne)
- relacja między ST i NT

3.2. Syntezy leksykograficzne o intencji teologicznej

Biblia jest napisana w językach nam nieznanych. Stanowi zatem zamknięty świat, który odsłania się przez poznawanie języka, kultury, zwyczajów, instytucji. Dlatego też w studium Biblii należy dać pierwsze miejsce „słownictwu biblijnemu”. Owocem studia monograficzne nad pojedynczymi słowami lub rdzeniami.

Gerhard J. Botterweck, Helmer Ringgren i in., *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, I-VIII, X, Stuttgart 1973-

Ernst Jenni – Claus Westermann, *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, I-II, München – Zürich 1971

Kittel, Georg, *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, I-XI, Stuttgart 1933-1973

Ocena słowników leksykograficznych

- współczesna lingwistyka podpowiada, że słowa są skorelowane między sobą. Ich znaczenie zależy od relacji, w jakie wchodzi między sobą. Dlatego też należy studiować pola znaczeniowe, a koncentrować się na abstrakcyjnych pojęciach. Punktem wyjścia winna być perykopa biblijna, a nie pojedyncze słowa.
 - słowniki preferują analizę diachroniczną terminów, zakładając rozwój historyczny słowa. Układ hasła: starożytny Bliski Wschód, ST, okres międzytestamentalny, NT, Qumran, okres patrystyczny. Hasło tak ułożone przyjmuje model ewolucyjny słowa – celem jest dotarcie do „pojęcia autentycznego”. Tymczasem sens słowa może być identycznych w dwóch różnych epokach. Możliwe jest zatem podejście synchroniczne.
 - rozróżnienie między użyciem świeckim i religijnym (szczególnie w NT)
- James Baar – język niereligijny Biblii ma taki sam walor teologiczny jak język religijny.

3.3. Temat „jednoczący” lub „centralny”

a) temat, wokół którego buduje się teologię

Eichrodt – przymierze

Zimmerli – imię Boga

Kaiser – obietnica

b) słowniki teologiczne

pojęcia wg porządku alfabetycznego

Słownik teologii biblijnej. X. Léon-Dufour (red.), Poznań 1973

c) pojedyncze tematy

Ocena podejścia tematyczne

- nie pojedyncze słowa, lecz pewna konstelacja terminów. Np. pole znaczeniowe przymierza: terminologia prawnicza, grzech, kara, przekleństwo,
- studium musi mieć wymiar refleksyjny – potrzeba wejścia w dialog z tekstem biblijnym,

- analiza nie pojedynczych wersetów, lecz perykop; analiza tematów podąża za tekstami nie według porządku ksiąg, lecz w ciągu logicznym,
- lektura w ramach poszczególnych części Tanachu: prawo, prorocy, pisma.

Wydaje się, że ostatnie rozwiązanie – pojedynczy, konkretny temat jest najbardziej uczciwe.

Teologia biblijna:

- nie wiele tematów, lecz jeden,
- nie dziesiątki tekstów, lecz tylko wybrane, większe,
- refleksja teologiczna wychodząca od egzegezy.